

СПОРТСКЕ АКТИВНОСТИ У ХЕРЦЕГ-НОВОМ И ОКОЛИНИ ДО 1941. ГОДИНЕ*

Организовано бављење спортом у Херцег-Новом почиње тек после првог свјетског рата, 1918. године. Тек тада се почињу формирати спортска друштва и клубови, и то у првом реду фудбалска и друштва која окупљају љубитеље спорта на води.

Носиоци спортске активности су младићи из Херцег-Новог и околине, али су значајне импулсе спортском животу у овом крају дали и руски емигранти, који су се још 1919. године довели бродом „Херсон“ у Боку (прихватни пункт им је био Херцег-Нови, односно његов хотел „Бока“, а одатле су се разилазили по свијету). Касније и војници, припадници великог броја војних јединица лоцираних по околним мјестима (у Мељинама, Кумбору, Беновићима, Зеленици, на Превлаци, Мамули). Кроз спортска друштва и клубове, највише фудбалске, прошао је велики број војника-фудбалера из разних крајева земље. Војници су највише играли у СК „Игало“, али их је било и у другим херцеговским спортским клубовима — „Приморју“, „Аматеру“, „Јединству“ затим у „Обилаћу“ из Зеленике. Иначе, и емигрантски брод „Херсон“ је имао фудбалску екипу која је играла утакмице са младићима из Зеленике (брод је дуго времена био успрел испред Зеленике). Утакмице су играле у Игалу, на терену између железничке пруге Хум — Зеленика и мора, недалеко од садашњег терена ФК „Игало“.

Живи свједоци тих догађаја се сјећају и данас неких одличних фудбалера емиграната и војника, о којима ће бити ријечи у наставку овог рада.

* Велику помоћ у изради овог рада пружили су ми другови: Богдан Ненадовић из Београда, Душко Маровић из Сплита, затим Браислав Докласић, Петар Вучетић, Мирослав Тенжера, Трипо Класура, Никола Класура и Ранко Иветић, некадашњи односно садашњи спортски радници из Херцег-Новог, на чему им се и на овај начин захваљујем.

Један број фотографија обезбиједио сам уз помоћ Богдана Ненадовића и Илије Калуђеровића, спортског радника из Котора, на чему им се посебно захваљујем.

ФУДБАЛСКА АКТИВНОСТ

Прва спортска организација је била фудбалски клуб „Приморје“ који је, по свему изгледа формиран у првој поратној години, тачније 1919. године у лето. Према сјећању Бранка Брајевића, једног од утемељивача фудбала у Игалу, дугогодишњег члана управе СК „Игало“ (Брајевић је један од оснивача овог клуба и његов први секретар). „Приморје“ је основано 1919. године и дјеловало је до 1922. године, кад су скоро сви његови играчи позвани на одслужење војног рока. Клуб се, према сјећању Брајевића, звао Раднички спорт клуб „Приморје“ а његови оснивачи су били: Милвој Шабовић, маляр, Емил Кутијаро (обућар, касније познати пјевач, члан загребачке опере); Анто Сенић, конобар, Нико Цаљевић, пекар, Буро Сенић, конобар; Милован Миланчиновић, маляр; Мићо Ђенић, поморски капетан; Никола Антељевић, порезник; Иван Кутијаро, обућар; Аћим Михајловић, пекар; Милан Стојачић, жељезничар; Божо Бијелић, механичар; Славо Бијелић, сајшија и други. Оснивачи клуба су били млади људи — сви су истовремено били и играчи и чланови управе клуба. Лопта је, према сјећању Брајевића, нађена у напуштеном логору аустро-угарске војске, али пошто није имала унутрашњу гуму кожа је напуњена памуком и тако се играло. Нешто касније набављена је и спортска опрема. Ципеле су правили браћа Кутијаро у својој обућарској радњи.

Екипа је после кратког времена била попуњена играчима — руским емигрантима са „Херсона“. То су били: Евгениј Карпов, Борис Зубов, Николај Сухачов и извјесни Костја којем нијесу знали презиме и звали су га једноставно Костја Рус.

Иначе „Приморје“ је и своје прве утакмице играло са посадом „Херсона“. Аутор ових сјећања је забилежио да је „Приморје“ играло своје утакмице са клубовима из сусједних мјеста, са „Орјеном“ (Тиват), за који такође има индикација да је основан 1919. године, са „Славеном“ из Груде и „Жељезничаром“ из Зелешке, као и са клубовима овдашње ратне морнарице.

Иначе, „Приморје“ се помиње у попису клубова са подручја Боке которске регистрованих код Силанског погOMETНОГ подсавеза, за који су организационо били везани клубови са подручја Црне Горе, од његовог оснивања 1920. до 1931. године, кад је основан Цетинјски погOMETНИ подсавез. Остаје, дакле, да се и даље истражује да ли је РШК „Приморје“ стварно основан 1919. године, или, можда, коју годину касније.

Одмах по престанку рада „Приморја“ у Игалу се формира нови фудбалски клуб ОСК „Игало“ — 1922. године. Но, и кад је година оснивања „Игала“ у питању ту има неких дилема, неразјашњених ствари. Већина спортеких радника, које смо анкетирали, каже да је „Игало“ основано 1929. године. Тако би се дало закључити из записника са оснивачке скупштине, Омла-

Сл. 1. РШК „Приморје“ — Ингало. У склупу су преглежати војна лица. Први с лијеве је Иво Мемса, а трећи (стакобе с лијеве) у другом реду је Богдан Пенатовић.

Сл. 2. ОСК „Ингало“. Први с лијеве је Богдан Пенатовић а први с десне Бранко Брајетић. Четврти с лијеве је Стјепо Ченић, осми извјесни Битинбајлер. У другом реду, у средини је Никола-Нино Кансури. Све остало су војна лица.

динског спортског клуба „Игало“, одржане 6. децембра 1929. године. У том записнику стоји да спортски радници: Милан С. Тодорић, Гојко Чурић, Стево Ченић, Нико Џањевић, Богдан Ненадовић „и 20 осталих чланова“ једногласно „примају правила састављена од привременог одбора“, а затим су одлучили да пошто „правила одређена од клуба буду одобрена од стране политичке власти клуб ступи у чланство Југословенског ногометног савеза (подсавез Слант верифицира све извршавајуће чланове као и сва војна лица, активне играче овог клуба). У вези с тим поставља се питање да ли је „Игало“ тада основано или је после дуже паузе, прекида у раду, наставило са континуираном активношћу. Прије бисмо, наравно, рекли да је у питању ово друго, јер се многи савременици сјећају да је „Игало“ основано 1922. године. То тврди и Богдан Ненадовић, један од оснивача „новог“ „Игала“ из 1929. године. То нам потврђује списак клубова регистрованих код СНП-а (Душко Маровић, историчар спорта из Сланта нас је обавијестио да је негде нашао на податак да је „Игало“ основано 1922. године). То нам, између осталог, потврђује и податак који је остао забиљежен на једној фотографији фудбалског клуба „Аматер“ из Херцег-Новог из 1925. године, са које се види да је „Аматер“ добиједио „Игало“ чак са 9:0, што донекле говори да је „Игало“ био клуб доста слабог квалитета иако се по једном резултату не смије судити, да се можда није дуго ни појављивао на спортским теренима, бар не често, и да је можда његов рад временом задро, тако да би се 1929. година прије могла сматрати годином у којој је клуб поново активиран и направљен покушај да се он учлани у Југословенски ногометни савез, јер су клубови морали да испуне одређене услове да би били верифицирани код СНП-а, односно постали чланови ЈНС-а.

Будући да је обновљено у периоду диктатуре, која је заведена неколико мјесеци раније (6. јануара 1929. године), чекало се доста на верификацију правила клуба. Правила су три пута враћана ради надопуне јер су у њима били изостављени чланови који говоре о привржености краљу и отаџбини, тако да је клуб „верифициран“ тек 1931. године, па се вјероватно због тога у напису „Зетског гласника“, у коментару утакмице коју је „Игало“ играло на Цетињу 3. маја 1932. године каже да је овај тим „за његову годину постао првак Боке“, што би могло да наведе на погрешан закључак да је клуб по другом путу обновљен, односно да је основан 1931. године. На такав закључак би могла да упути и једна, чини се, погрешна информација објављена у истом листу у којој се каже да су Бар и Херцег-Нови „наши најмлађи фудбалски центри“. Херцег-Нови то очито није, ако се Игало не посматра одвојено а није ни Бар, али то није предмет ове расправе.

На подручју Херцег-Новог су, упоредо са „Игалом“, у трећој деценији повремено егзистирали још неки клубови. Тако

се, поред „Игала“ већ 1925. године помињу „Грађански“ (Херцег-Нови) клуб о којему се мало зна, затим већ напријед поменути „Аматер“ у коме су играли претежно студенти и баци и који је играо само за вријеме летњих ферија, а годину дана касније помиње се и „Јединство“. Према сјећању Богдана Пенатовића оснивањем „Јединства“ престао је да дјелује „Аматер“ који је иначе био нерестрован клуб и такмичио се за вријеме лета.

„Јединство“ је наступало у првеним дресовима, што је могло да говори и о класној опредељености овог клуба који је настао у години кад су у Херцег-Новом била примијетна и нека политичка трвења, кад су припадници радничког покрета преузели власт у „Јадрану“, пливачком и ватерполу клубу. Заправо те године се утасио веслачки и једриличарски (јахтинг) клуб „Јадран“ а основан је нови „Јадран“. А ето, те исте године оснива се и „Јединство“, нови фудбалски клуб. У години обнављања „Игала“ помиње се у Херцег-Новом и клуб „Борац“ са којим је „Игала“ 1929. године одмјерило снаге (резултат 1:1). Неколико чланова „Игала“ се 1930. године одвојило од клуба и основало је, боље рећи обновило, клуб „Приморје“.

Иначе, значајну улогу у развоју фудбала на овом подручју како смо већ раније истакли, играли су војници односно војни клубови. Тако су своје тимове имали инжењерски у Мељинама (остало је забиљежено да су которски „Југословен“, 1926. године, на утакмици са посадом енглеских ратних бродова који су били лоцирани у Боки, гдје су боравили као гости наше морнарице, појачала чак 4 играча „Инжињерија“ из Мељина).

У Боки су свој војни рок служили познати фудбалери — репрезентативци Југославије: Милорад Арсенијевић, члан БСК-а, Сава Маринковић, такође члан БСК-а, Божидар Борчевић, члан „Југославије“, Шиме Кодрња („Конкордија“ — Загреб), затим Дује Влак („Сашк“, Сарајево), затим Шалићур и Рајлић („Славнија“ — Сарајево), Грпец („Славнија“ — Осипјек).

Иначе значајан допринос развоју фудбала на овом подручју дали су одашњи фудбалери који су били на студијама у Београду а љето су проводили у Херцег-Новом и играли за домаће клубове. То су били, у првом реду Мирко Сардемић, Душан Чучковић и други.

Колико је за сад познато, поред Херцег-Новог фудбалски клуб је имала и Зеленика. Ова, у оно вријеме највећа теретна лука Црне Горе, крајња станица ускотрачне жељезнице која је од Хума водила до Зеленике привлачила је раднике из других крајева земље, а међу њима је било и познатих спортиста.

Према сјећањима савременика у Зеленици је постојао фудбалски клуб још почетком треће деценије овог вијека. По неким се звао „Жељезничар“, по другим то је био „Хајдук“, по трећим „Обилић“. Није то очигледно био неки организован клуб, бар не на савременијим основама, најприје би се могло закључити

да су се исти активисти с времена на вријеме организовали и оснивали клубове, којима су давали различита имена. Један од данас живих свједока Мирослав Теиџера у вези са тим каже:

— Није ми познато да је у Зеленици икад постојао ФК „Хајдук“. Постојао је ФК „Обилић“. Када је овај клуб основан, не бих знао, али мислим да смо већ почев од 1922. године као дјеча, посматрали тренинге и утакмице поменутог клуба (мисли се на ФК „Обилић“ — Н. Ј.), на простору који се звао Обилића пољана. На истом простору су одржаване приредбе забавног карактера у корист клуба.

Ако је „Обилић“ први пут и основан 1922. године или раније, како се тврди у цитираним сјећањима, сасвим је извјесно да он није био шире познат или није дуго радио. Као нова година оснивања „Обилића“ у постојећој литератури се помиње 1924, с тим што се наводи да је основан на иницијативу радника и омладине, а да је познат и под именом „Обалац“ и „Младост“. Можда је у малом мјесту као што је Зеленика, ова активност доста брзо спласла или замрла, јер откуд би ипаче новине 1936. године објавиле податак да је „Обилић“ најмањи клуб Боке. Истина у истом извјештају се каже да „Обилић“ „има неколико класних играча“, што наводи на закључак да се овдје фудбал играо и раније. Истина, постоји могућност да су ти „класни играчи“ били војници допљани којих је у Зеленици било стално. Но исте новине („Глас Боке“) помињу тај исти клуб и 1932. године (поражен је 6. септембра са 5 : 1 у Зеленици од „Југословена“).

Поред већ поменутих клубова на подручју Херцег-Новог су дјеловали и доста јаки војни тимови и то, поред већ поменутог „Ипжењерије“ из Мељна ту је био тим машинске школе из Кумбора (у Кумбору је постојало и квалитетно игралиште, на коме су често, уз дозволу војних власти играли и грађански клубови), затим тим хидроавионске базе из Беновића, подморничке флотиле из Мељна.

Према сјећању живих учесника ових догађаја фудбалери — војници и подофицири су редовно довођени као појачање у грађанске клубове. На ангажовању војних лица највише су радили Богдан Ненадовић и Бранко Брајевић.

Иначе, Херцеговска ривијера је и онда била привлачна за истакнуте фудбалере из других клубова, или су они овдје долазили „по потреби службе“. Тако је остало забиљежено да је у „Игалу“ једно вријеме играо познати фудбалер „Хајдука“ Шиме Милутић, иначе Дубровчанин, да је дрес овог клуба облачио и Јозо Матошић, дугогодишњи фудбалер истог клуба, да су у Зеленици играли извјесни Штаалер „службеник жељезничке станице који је био и одличан играч“, Овдје је играо и жељезничар Иван Јелушић, Словенац, који је, такође, био одличан играч. Иначе, у Зеленици је играо и познати фудбалер београдске

„Југославије“ Бора Нелјековић. За „Игало“ је, као гост, играо и Франьо Глазер, државни репрезентативац, познати голман сарајевског „Хајдука“, односно „Славије“. Глазер је наступао и за репрезентацију Херцег-Новог на утакмици са „Југословеном“ из Котора.

Клубови са подручја Херцег-Новог били су до 1931. године организационо везани за Сплитски ногометни подсавез, заједно са осталим клубовима са подручја Црне Горе, а од 1931. године они се такмиче у оквиру Цетињског ногометног подсавеза (Подсавез је основан 8. маја 1931. године). Почетком октобра 1933. године основана је Бококоторска ногометна жупа (поред ове у оквиру подсавеза постојала је и Зетска жупа са сједиштем у Подгорици, а клубови са Цетиња се такмиче, међу собом, за првенство града и они су ван жупа). Отада се редовно организују утакмице за првенство жупе, а у оквиру жупе се организују и друга фудбалска такмичења и то разна куп такмичења (куп ногометне жупе, куп г-на Шмита, локал Грабанског — за требачког клуба) и слична такмичења. Прваци Жупе и прваци Цетиња су се међусобно борили за наслов првака Подсавеза.

Бококоторска ногометна жупа, чије је сједиште било у Котору, (у њој су се такмичили клубови са цијелог приморја) дала је значајан допринос у развоју фудбала у нашем приобалном подручју. Таква оцјена изречена је на годишњој скупштини Жупе, одржаној 24. фебруара 1935. године у Котору.

Будући да је Цетињски ногометни подсавез био организација буржоаског друштва у којему су, посебно од 1936. године, власт у своје руке узели прорезимски оријентисани људи, дошло је крајем четврте деценије до раздора у Подсавезу. Један број напредних људи из Подгорице основао је нови, Црногорски спортски савез са сједиштем у Подгорици. Људи из Подсавеза су хтјели да придобију за себе спортске раднике из Боке, па су им понудили „да се у Боки оснује један подсавез“, али они стављају до знања да то не желе, да им је само стало до рада и реда и да настоје да се из свих тих трвeња искључе на тај начин што би се прикључили Сарајевском подсавезу (Глас Боке, 27. V 1940. године). До тога ипак, није дошло.

Новембра 1937. године одржан је састанак познатијих фудбалских клубова са наше јадранске обале у Шибенику, на коме је одлучено да се организује стално такмичење клубова са нашег приморја — Јадрански куп. Из Боке которске је требало да у овом такмичењу учествују которски „Југословен“ и „Арсенал“ из Тивта. Фудбал у Херцег-Новом, очигледно, није био на нивоу фудбала у Тивту и Котору, рекло би се да је био и у стагнацији. Овдашњи клубови су постизали доста скромне резултате, и то, у званичним такмичењима, у пријатељском одмјеравању снаге са овдашњим клубовима и са екипама са стране (ЈШК — Мостар БУСК — „БУСК“ — Београд, Леотар — Требиње). Ево

неких података који поткрепљују ову тврдњу. „Зетски гласник“ 1932. године пише о гостовању „Игала“ на Цетињу и у том спису се каже да овим играчима недостаје рутина, или да су одлични техничари. „Приморје“ је у Игалу, у пријатељској утакмици победило београдски „БУСК“. Према сјећању Богдана Ненадовића то је био један састав студената који су његовали у Херцег-Новом, али и поред свега успјех је вриједан пажње. „Обилић“ је 1936. године, 19. јула, такође у пријатељском сусрету, победио „Југославију“ из Требиња са 4 : 1. Средином 1937. године „Игало“ је победило „Југословен“ из Котора са 4 : 3.

Но, тимови са овог подручја су у одмјеравању снага са поменутиим клубовима доживљавали и тешке поразе. Но, пођимо редом. Крајем 1932. године у Котору гостује „Хидроавионска“ из Кумбора (вјероватно Бенковића — Н. Ј.) која је поражена од „Југословена“ са 2 : 1. Нешто раније „Хидроавионска“ је високо поразила „Подморничар“ из Међина са 4 : 0, што говори о томе да то није слаб клуб, иако се на основу једног резултата, то је сасвим извјесно, не може изводити никакав поуздан закључак. Почетком 1933. године „Југословен“ је у Котору победио „Игало“ са 3 : 1. Почетком октобра 1933. године ова два клуба су у Котору играла „покалну“ утакмицу и опет је „Југословен“ био бољи (победио је са 3 : 1). „Југословен“ је почетком 1934. године победио и „Приморје“ са 2 : 1, а у априлу исте године „Јединство“ са 4 : 0, у пријатељској утакмици. Сљедеће године „Јединство“ је у Котору, у сусрету са „Југословеном“ доживјело праву катастрофу, поражено је са 7 : 0. „Југословен“ је иначе био одличан тим, о чему говори и податак да му се није могла успјешно супротставити ни репрезентација Херцег-Новог, коју су Которани победили са 2 : 1, почетком јануара 1937. године, и поред тога што је на голу Новљана стојао репрезентативни вратар Фрањо Глајер. Почетком августа исте године „Игало“ је високо поражено од ЛШК-а Мостар са 6 : 2. „Обилић“ је у априлу 1939. године катастрофално поражен од непознатог РШК „Славија“ из Котора са 6 : 1. Сљедеће, 1940. године „Приморје“ је одмјерило снагу у сусрету са „Југословеном“, и опет је поражено, и то у такмичењу за пехар г-на Шмита.

Ондашња штампа у Зетској бановини, па чак и шире („Политика“, „Правда“ и „Југословенска пошта“ понајвише) доносила су низ извјештаја о спорту у Херцег-Новом и околини. Тих извјештаја је било доста у „Зетском гласнику“, „Слободној Мисли“ и „Зети“, а посебно у „Гласу Боке“. У овим листовима има мало података о међусобном одмјеравању снага клубова са овог подручја, што наводи на закључак да је тих сусрета било мало, или што је више вјероватно, овлашњи извјештачи нијесу налазили за потребно да и о тим, локалним утакмицама извјештавају своје редакције. У „Гласу Боке“ у броју 72/34, налазимо податак да је „Игало“ победило „Приморје“ са 4 : 3. На утакмици је

за скипу „Приморја“ наступио државни репрезентативац Ива Стевовић, који је био на одмору у Херцег-Новом. Те године „Игало“ према писању штампе доживљава пренород, захваљујући, између осталог, и његовом тренеру Данилу Рапу.

„Игало“ је 1937. године на свом трену играло и двије утакмице за првенство Цетињског ногометног подсавеза, и то са „Слогом“ са Цетиња 3:1 и са „Обрићем“ из Зеленике 2:2. Иначе, учешће „Игала“ у првенству Цетињског ногометног подсавеза било је доста нередовно.

СПОРТОВИ НА ВОДИ

„Глас Боче“ је 1937. године дошло шири напис посвећен 15-годишњици оснивања „Јадрана“ — пливачког и веслачког односно јахтинг-клуба, како се он послје оснивања звао. Према подацима изнесеним у том напису такав карактер „Јадран“ је имао до 1927. године, кад је постао пливачки и воденоло клуб, који је до рата постигао изванредне резултате у одмјеравању снага са најпознатијим скипама у земљи, па чак и неким иностраним екипама. Први „Јадран“, онај који је основан 1922. године, био је грађански клуб. Основали су га официри и државни чиновници. Његов први предсједник је био Томислав Самбуњак, предсједник суда у Херцег-Новом а секретар Јосип — Бено Бузолић, зубар. У управи је, поред осталих, био и Гојко Гојковић, директор хотела „Боча“. Ова тројина се могу сматрати његовим оснивачима. Клуб је имао свој хаџар за јахте, а његови активни чланови, веслачи и једриличари, били су углавном радници и занатлије. Забављали су публику, а ни о чему нијесу одлучивали, што је код њих стварало и одређени револт.

Приредбе, односно клубске утакмице, биле су организоване на највишем нивоу. На једну приредбу, одржану највјероватније 1926. године, желећи да јој дају посебан пиво, чланови управе клуба су позвали градску музику из Дубровника а заобинили музичаре из Херцег-Новог, који су, иначе, имали солидан састав. Музичари су, у знак протеста, у исто вријеме кад је одржана приредба организовали концерт на градском тргу у Херцег-Новом. Свирајући су, прије тога, продефиловали улицама града и „ловукали“ за собом много публике, док је приредба „Јадрана“ одржана без присуства гледалаца. То је био крај тога, како га у Херцег-Новом зову „старог Јадрана“. Немало касније, 1926. или 1927. године напремени људи који су допринијели краху старог „Јадрана“ основали су нови клуб са истим именом „Јадран“ а од управе старог клуба купили су три чамца типа „Јола“.

Иначе, без обзира на његово политичко опредјељење, на приврженост режиму, стари „Јадран“ је знатно утицао на развој спортова на води у херцеговском крају. У клубу су били

Сл. 3. СК „Аматер“ — Херцег-Нови (1925. године). Стоје: Мирко Лазаревић, Богдан Павловић, Витомир Вујић, Богдан Видовић, Стево Мрвен, Иван Кансура, Иван Сргога, Жарко Пороџић и Војо Рафановић. Сјело: Борба Перчиновић, Анђел Миџановић и Душан Чуљковић.

Сл. 4. Пливачки и водерполо клуб „Јадран“ (1932. године). Стоје: Трпко Кансура, Анђело Јежић, Јури Мрвен, Светозар Бубаџо, Мирко Д. Доклетић, Крсто Врашковић, Карло Белуси, тренер Лану (Маџар). Чуче: Борба Сеџић, Данџло Стрљић, Војислав Боровић и Рале Видовић.

Сл. 5. Рукотопалкарски и воденицао клуб „Јадран“ (1933. године). Стоје: Душко Милан, Брано Доклестић, Мирко А. Доклестић, Милан Станчић, Анђелко Јежић, Мирко Тананџа, Урош Казинић, Мирко Јавор, Јулије Гракванић, Мирко А. Доклестић, Урош Станчић, Чуче, Др Бошко Корлајт, Антон Јеласка, Бура Мрћен, Свето Доклестић, Трши Канџа, Карло Бенџи и Богдан Новаловић.

Сл. 6. „Јадран“ на гостовању у Зрењанину 1938. године

или се око њега окупљали познати пливачи, једриличари. У тим првим годинама постојала „Јадрана“ који је био лоциран на Топлој, у једном војном хангару подигнутом у току рата, одржана су и прва пливачка такмичења. По казивању Богдана Ненадовића прво веслачко такмичење одржано је на релацији од хангара до Њивица, а том приликом је одржан и „мали маратон“ у пливању, уз учешће двојице такмичара — Николе Антељевића, бака Поморске академије у Котору, касније чиновника у пореској управи Херцег-Новог и Адоријана Маџара, познатог дугопругана и изврсног рониоца из Зеленике. Такво такмичење одржано је и следеће године, а такмичила су се тројица пливача. Поред већ поменуто двојице ту је био и Емил Кутијаро, последије рата познати глумац и пјевач, који је био и побједник тог, другог по реду маратона.

Савременици тих догађаја, познати херцеговачки спортиста и спортски радници Петар Вучетић и Бранислав Доклестић, се сјећају пливачких утакмица о којима се за дуго причало. То је пливачки маратон од Херцег-Новог до Роса (Залив су препливали: Иво Сргота, Петар Вучетић и Иван Класура). Адоријан Маџар је под заставом клуба „Јадран“ једрио до Крфа и назад (према казивању Петра Вучетића). У вријеме настанка новог „Јадрана“ у Херцег-Новом је постојао још један клуб — „Плажа“. Услови за постојање два клуба није било на је одлучено да се између њих одигра утакмица, с тим што ће нови клуб задржати име побједника у том мечу.

„Јадран“ је у том одмјеравању снага био бољи — према неким сјећањима победио је са 4:2, према другим са 4:0. Но овај резултат није толико важан. Важно је то да је дошло до обједињавања снага у херцеговачком пливању и ватерполу, да је клуб добио своје пливалиште у градској луци, да му је ту, поред пливалишта, стављена на располагање једна омања зграда, у којој ће бити службене просторије клуба.

Први председник тог, новог „Јадрана“ био је др Веселин Мрћен, који је на овој дужности остао кратко, свега годину-двје, а онда је за председника изабран Јосип Бузолић, који ће ову дужност обављати до рата. Секретар клуба је првобитно био Жарко Пороћин, а касније, дуго година, све до рата, Богдан Ненадовић.

Од оснивања до рата „Јадран“ је билежнички изванредне резултате — одмјеравао је снаге са „Југом“ (Дубровник), најчешће, али је имао жестоке обрачунае са савезним „Јадраном“, затим са „Илиријом“ из Љубљане, са „Севером“ (Београд), са екипама са Корчуле, из Шибеника... „Јадран“ је дао значајан допринос пропацији овог спорта у сусједним мјестима — Зеленики, Кумбору, Беновићима, Баошићу. Он је значајно допринио унапређивању пливања и ватерпола и у другим мјестима Босне. „Глас Босне“ из 1935. године доноси вијест да су те године

основане пливачке секције у Тивту и Котору (до тада „Јадран“ је према писању овог мјеста био једини пливачки клуб у Боки). Зато ваљда Богдан Ненадовић и пише у „Гласу Боке“ 1935. године да је „Јадран“ једини клуб у Боки који је из веслачког претворен у искључиво пливачки. Ненадовић пише да тај клуб постиже изванредне резултате. Вјероватно му право на овакву оцјену даје то што је „Јадран“ поред осталог освојио друго мјесто на шампионату Југославије у јуниорској конкуренцији, а за 1935. годину су већ били предвиђени многи сусрети. Између осталог, те године „Јадран“ је учествовао и на првенству Југославије у Марибору. На том такмичењу и пливачи и ватерполисти су постигли доста слабе резултате, што се да објаснити и тиме да је дуго времена, због удаљености, а самим тим и великих трошкова путовања учешће „Јадрана“ било доведено у питање. Екипа је пошла на пут у несљедњи час, али су, због те неизвјесности око одласка такмичари били доста неспремни и то се одразило на резултате. И на пут се пошло захваљујући максималном ангажовању чланова управе, у чему се, посебно, према писању ондашње штампе, истакао Богдан Ненадовић.

„Јадран“ је те године учествовао на државном присуству у Дубровнику гдје је одмјерио снаге са „Југом“, сплитским „Јадраном“ и „Иларијом“ (Љубљана). „Јадран“ је прије одласка на првенство својим резултатима на себе скренуо пажњу јавности. Побједио је скипу енглеске крстарице „Дурбан“ са 9:0, а скипу југословенске краљевске морнарице у Боки которској са 4:2. Средином љета 1936. године (у јулу) „Јадран“ је гостовао на Корчули. Било је неких инцидентата (ондашња штампа која нам је била при руци не даје објашњење о каквим се инцидентима радило, а то нам нијесу саопштили ни неки живи свједоци тих догађаја).

И 1937. године „Јадран“ игра са „Југом“. Дубровчани су били бољи и побједили су — у ватерполу са 8:0, а у пливању нешто мање убједљиво. Крајем љета 1936. године гост „Јадрана“ је била екипа МАК-а (репрезентација Мађарске). У ватерполу Мађари су побједили убједљиво, са 7:0, док су у пливању постигнути следећи резултати: 100 метара МАКЛАРИ (МАК) 1,4 и Јешћ (Јадран) 1,8; 50 м. слободно — Ковачи (МАК) 29, Доклестић (јун. Јадран) 29,4; 100 метара прсно Деже (МАК) 1,21; Бенуси (Јадран) 1,26; 4 пута 50 штафета слободно — „Јадран“ (Тенжера, Класура, Мрбен, Јежић) 1,59 и МАК (др Мези, Бенеп, Булаји, Шомоши) 2,04. У извјештају се констатује да је побједа „Јадранове“ штафете била бурно поздрављена од свих присутних гледалаца (било их је око 1500, а то је вјероватно половина становништва Херцег-Новог овог времена). За мађарске ватерполисте и пливаче, који су у то пријеме важили „за најбоље на свијету“ каже се да су оправдали тај реноме, што значи да је и „Јадран“ који је изванредно парирао,

Сл. 7. Богдан Ненадовић и Светозар Бубало (десно)

СА. 8. Богдан Нинковић, један од оснивача и дугогодишњи секретар ОСК „Игало“, дугогодишњи секретар НКВ „Јадран“, сумица и спортски новинар. После рата један од оснивача „Јадрина“ (I, V 1945) и његов први председник, до преласка у Београд. Био је ген. секретар ВК „Партизан“, генерални секретар Пливачког савеза Југославије, савезни комитет за пливање. Био је генерални секретар Балканског комитета за пливање и патерноло и скокове у воду (изабран је за доживотног почасног секретара). Члан је Комитета за пливање Европске пливачког федерације (LEN-c).

бар у пливању, превазишао себе. Интересантно је да је ова утакмица одиграна ноћу, да су за расвјету коришћени фењери (велике луке-лампе за риболов) које су биле постављене уокло, на рибарским чамцима.

Приликом прославе јубилеја, 15-годишњице „Јадрана“ 1937. године „Глас Бокe“ доноси вијест да ће се убудуће све утакмице на пливалишту „Јадрана“ играти ноћу, под електричним освјетљењем које ће се ускоро инсталирати, а да ће те године многе познате скипе играти у Херцег-Новоме. Иначе, 11. августа је одржано и „прво јавно натјесање“ „Јадранових“ чланова — учествовало је око 50 пливача и пливачица. Резултати су били „више него задовољавајући“. Извјештачи истичу одличне резултате Јова Мрћена и Мирка Доклестића — извјештач каже: „Док је Доклестић пругу од 50 метара пливао у времену од 29 сек. а пругу од 100 метара у времену 1,10, докле је Мрћен пругу од 100 м. лебно препливао у одличном времену од 1,27, што је само за 5 секунди слабије од посљедњег времена рекордера Вилфана, који је ту пругу пливао за 1,22. Такође вријеме Јежића на 100 м. леба 1,34; јуниорке Виловић 100 м. прса 1,44 су одлични те се с правом надати даће се та времена још и поправити марљивим тренингом који се проводи свакодневно! Играна је и ватерполо утакмица између сениора и јуниора. Побједили су сениори са 6 : 4.“

Резултати који су постигнути показују да се у „Јадрану“ поклања пуна пажња млађим селекцијама, што је и допринијело таквом успону клуба који се наставља све до рата. На отвореном првенству Србије, одржаном у Београду 1938. године, „Јадран“ је забиљежио велики успјех — освојио је прво мјесто у конкуренцији јуниора. Сениори су такође освојили прво мјесто и два пехара на сениорском првенству у Новом Саду (у пливању и ватерполу).

Јуниор Крсто Вранковић је освојио прво мјесто на 200 метара (резултат 3,03) а запажене резултате су постигли Раде Видовић на 100 метара лебно 1:18,2 (боље од дотадашњег рекорда Србије), затим Војо Ђоровић, на 200 метара прсно 3,07 и Наташа Тарасова на 100 метара слободни стил — 1,25. Послије оваког успјеха такмичари „Јадрана“ су гостовали у Зрењанину, Сомбору и Суботици. По повратку у Боку, Пловљани су им приредили велики, незапамћени дочек.

Почетком августа 1938. године у Херцег-Новом је гостовао сплитски „Јадран“, један од најбољих клубова у земљи. Гости су били бољи и у пливању и у ватерполу. У ватерполу су побједили оба дана и то са 5 : 0 и 1 : 0.

Клуб је имао велике финансијске проблеме, али их је доста успјешно превађавао. Да би се одржао, клуб је често, скоро сваке недјеље, приређивао забаве у хотелу „Бока“ и то је био главни извор његових прихода.

„Јадран“ је од свог оснивања до 1939. године био организационо везан за Дубровачки пливачки подсавез а од 1939. године се одвојио и приступио Пливачком савезу Србије (по казивању Богдана Ненадовића). Тада је, у ствари, скупштина Југословенског пливачког савеза донијела одлуку да се савез ресорганизује и да се оснују три народна савеза: Хрватски, Српски и Словеначки. Одлучено је да се оснује нови Подсавез за подручје Боке и Црне Горе са сједиште у Херцег-Новом, али до његовог оснивања није дошло. Да није било рата, Бока би и у организационом смислу постала један од центара нашег пливања и ватерпола као што су то били Дубровник, Сплит, Ријека, Загреб...

„Јадран“ је од 1926. године био стјениште напредних људи из Херцег-Новог и околине. Протагонисти сукоба старог „Јадрана“ са народом и оснивања новог били су, по казивању многих, Мирко Сарделић, Јосип — Бено Бенковић и Шпиро Доклестић. Најбољи пливачи предратног „Јадрана“ Михаило Мустур, Светозар Бубало и Крсто Вранковић су били запажени омладински активисти. Светозар Бубало, Крсто Вранковић и Јосип — Бено Бенковић су погинули у НОБ-у. Иначе, према сјећању Богдана Ненадовића сви поменути пливачи, односно ватерполисти били су чланови СКОЈ-а. Поред Наташе Тарасове, која је била позната пливачица, заслуге за развој овог спорта у херцеговском крају имају и Госпава Ковачевић и Вјера Амановић које су, према сјећању Богдана Ненадовића, биле прогресивно орјентисане.

Иначе, међу пливаче и ватерполисте су, према сјећању живих учесника, често навраћали Никола Бурковић, правник, познати комуниста из Рисна и његов саборац Дашо Павичић из Херцег-Новог (обојица су погинули у НОР-у, као истакнуте вође и организатори устанка у овом крају).

Поред „Јадрана“ постојао је у овом крају још један ватерполо клуб. Био је то „Бокељ“ из Зеленике, који је основан 1930. године. Имао је своје „прописно“ пливалиште. Његови играчи су носили црвене капице а играо је више утакмица са ватерполо екипама из других мјеста: са „Југом“, „Епидаурусом“ (Цавтат) и против екипа енглеске ратне флоте која је тих година често навраћала у Боку которску. Најактивнији чланови управе који су истовремено и играли били су: Берислав Целалија, Петар Лаура, Шимун и Мирослав Тенжера, Антун Марковић, Стјепан Новак и Франо Јелушић. Клуб се издржавао од прилога чланова клуба и помоћи мјештана. Иначе, многи пливачи и ватерполисти „Јадрана“ почињали су своју каријеру у „Бокељу“.

Значајан допринос развоју пливања и ватерпола, нарочито овог посљедњег, дали су енглески војници који су са својим бродовима често долазили у Боку которску. Они су на својим

бродовима имали плаутаче којим су означавали ивице игралишта. Без већих напора би ограђивали дио мора и ту се играло. Иначе, енглески војници су демонстрирали лијеп ватерполо, што се одразило на квалитет „цивилног“ ватерпола.

ПЛАНИНАРСТВО И СМУЧАЊЕ

Планинарско-смучарски спорт је почео да се развија на Орјену, у четвртој деценији овога вијека. Почело се са смучањем. На Орјен, као планину веома погодну за развој ових спортова, први је скренуо пажњу доктор Орлић из Дубровника, иначе врстан познавалац ове планине.

Италијански стручњак за хортикултуру Армандо Олива је у једном часопису, по свему изгледа Хрватском господарском гласнику, доста писао о флори Орјена и на тај начин заинтересовао дубитеље планинарења за Орјен.

Чедо Кушчевић, професор, олао се рано фотографији и прегазио читав Орјен, безброј пута. Својим изванредно лијепим снимцима побудио је још већи интерес за ову планину.

Према сјећању савременика прво планинарско-смучарско друштво у Херцег-Новоме формирано је 1936. године а његов оснивач и први предсједник био је др Светозар Животиновић, лекар, који је скоро читав свој живот провео у Херцег-Новом. Друштво се звало „Субра“, а само његово име говори да је било претежно оријентисано на Орјен. На друге планине, кажу савременици, нијесу ни ишли.

Развоју планинарства значајан допринос су дали Андро Клаicura, Светозар Перчиновић и Мићо Лепетић.

ШАХ

Шах се у Херцег-Новоме играо још прије првог свјетског рата, а одмах после рата овдје су га играли руски емигранти. Међу њима је било добрих играча и они су доста допринијели популаризацији шаха. Но, и поред тога, са организовањем играњем шаха, са организовањем такмичења почело се релативно касно. Први шаховски турнир овдје је организован тек 1937. године, у октобру.

Учествовали су: Браислав Доклестић, Јулије Мартинети, Звонко Гракалић, Роберт Кузманић, Иван Мемеди, Мато Лале, Александар Билић и Борбе Перчиновић. На том турниру су играли и извјесни Белшак и Марсић, војници по свему изгледа, чијих се имена сада живи учесници тог турнира не сјећају.

БОКС

Котор је већ средином треће деценије овога вијека имао боксерски клуб који је наводно био доста јак. Бранислав Доклестић, који је тамо учио гимназију, донио је у Херцег-Нови два пара рукавица и младићи су их користили за боксовање. Боксовало се на слободним просторима у старом граду. Први меч је одржан на Белависти а боксовали су извјесни Сава Мандић, повратник из Америке, и један Црнац, којему су Новињани, из ко зна којих разлога, дали име Том Сојер. Побједио је, заправо проглашен за побједника, Сава Мандић, који је затим са рукавицама на рукама продефиловао улицама Херцег-Новог. Према сјћању нашег саговорника (на писани податак о томе нијесмо наишли) то је било 1924. године.

ТЕНИС

„Глас Бокса“ од 20. јула 1935. године пише: „У нашем младом тенис клубу осјећа се велики напредак. Већ је одржана једна утакмица са Енглезима са крсташа. Било би свакако потребно да се за вјежбање урде сатови како би се могли сви чланови користити с игралиштем.“

Оцигледно је тенис у Херцег-Новоме био врло популаран иако је при клуб основан тек 1935. године. Богдан Пенадовић се, на примјер, сјћа, да је још почетком треће деценије нашег вијека у Тошлој, тамо поред хангара за чамце постојало и тениско игралиште, а тенис је по њему био спорт имућних грађана и официра морнарице. Тенис је временом стицао популарност и међу мушкарцима и међу женама. Најбоље резултате у тенису су постигли: Иван Хавел, Бранислав и Мирко Доклестић а од жена Елена и Смиљка Ломбардић, Марија Бенковић.

СУДИЈСКИ КАДАР

За развој спорта боље рећи свих спортова значајну улогу игра и судијски кадар. А суђењем се у Херцег-Новоме до рата бавио мали број људи. Најчешће су судили активни спортисти, а то је морало да има и негативниог одраза на развој спорта. Суђењем у фудбалу и ватерполу се бавио Бранислав-Брано Доклестић, дугогодишњи активни спортиста који данас живи у Херцег-Новом. Суђењем утакмица се бавио и Богдан Пенадовић, дугогодишњи активиста у пливању, ватерполу и фудбалу, човек који је после рата обављао најодговорније функције у југословенском па чак и европском ватерполу (данас живи у Београду) и Мирко Сарделић, предратни фудбалер и партијски радник, (данас такође живи у Београду).

ИНФОРМИСАЊЕ О СПОРТУ

О спорту у Боки которској, па и у херцеговском крају, писале су многе новине оног времена. За спорт у овом крају су показивали интерес и београдски и загребачки и сарајевски листови. У „Гласу Боке“ нашли смо на биљешку да је у љето 1935. године на олмору у Перасту био главни спортски репортер „Политике“ Љубомир Вукадиновић и обећао је да ће у свом листу направити један приказ спортских прилика у Боки которској.

Иначе, доста информација о спортским приликама у овом крају садрже и „Југословенска пошта“ (Сарајево) за коју је радио Бранислав Доклестић, а повремено је редакцију о спортским догађајима обавјештавао и Богдан Пенадовић. За спортске прилике у Херцег-Новоме интерес је показивала и београдска „Правда“.

Црногорске новине оног времена — „Зетски гласник“ који је био и службено гласило Зетске бановине, доноси доста информација о спорту на подручју цијелог Цетињског ногометног подсавеза на самим тим и у Херцег-Новоме. Тих информација има и у „Зети“, листу који је излазио у Подгорици (уређивао га је Јован Вукчевић, познати спортски радник, иначе човек прогресивно оријентисан), затим у „Слободној мисли“ — Никшић а највише, нормално, у „Гласу Боке“.

Поред Доклестића и Пенадовића, павинарским радом се у Херцег-Новом бавио и Милан Вукелић који је сарађивао у „Политици“ и „Илустрованој политици“ а и у „Гласу Боке“. Он се често потписивао псеудонимом Мими Десански или је уз своје презиме додавао „Десански“.

Умјесто закључка

Спортска активност у Херцег-Новоме и околини до II свјетског рата била је веома интензивна. Спортотом се бавио релативно велики број становништва, можда знатно већи него у неким другим градовима Црне Горе. Из те масовности добијен је и квалитет, бар кад је пливање и ватерполо у питању.

Посебно обиљежје херцеговском спорту дали су спортисти војници као и странци (посаде енглеских ратних бродова који су често боравили у Боки и руски емигранти).

Озбиљан проблем у изради овог рада су представљали недостатак извора (подаци се могу наћи само у штампи и у архиви СК „Игало“ за период од 1929. године) па смо се морали ослоњити на сјећања једног броја учесника која, ма колико свјежа, не могу увијек бити основа за извођење неких сигурних

закључака. Зато неке датуме још треба провјеравати (посебно кад је у питању вријеме настајања и престанка рада фудбалских клубова).

Из свега што је наведено у овом раду намеће се закључак да су значајан утицај на развој херцеговског спорта имали Партија и СКОЈ, да се утицај ових организација осјећао у једном броју клубова, да је значајан број спортиста и спортских радника био прогресивно оријентисан или је припадао овим организацијама. Та активност би могла бити и предмет једног посебног рада, и она заслужује, ван сумње, пажњу истраживача.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Записник бр. 1* (Прва конституирајућа сједница Омладинског спортског клуба „Игало“ у Игалу) дана 6. децембра 1929. године.
- Записници са сједница Управног одбора ОСК „Игало“ од 1933. до 1941. године, књига 1. и 2.*
- Анкетни упитник без броја и датума (са одговорима Бранка Брајсвића) у коме су садржани подаци о фудбалу у Игалу.*
- Дјеловодни протокол ОСК „Игало“ од 1. I 1933. до 26. XII 1940. године.*
- Списак играча Омладинског спорт-клуба „Игало“ 1941. године.*
- Сјећања Богдана Ненадовића (О спорту уопште, о пливању и ватерполу — код аутора).*
- Сјећања Мирослава Генжере (Одговори на анкету — код аутора).*
- Сјећања Бранислава Доклестића (Одговори на анкету — код аутора).*
- „Глас Боке“ — година I—IX, 1932—1941.*
- Слободна Мисао, независни недељни лист за Црну Гору (излазио у Никшићу), година I—XX, 1922—1941.*
- Зета, недељни лист (излазио у Подгорици), година I—XI, 1930—1941.*
- Зетски Гласник, информативни службени лист Краљевске банске управе Зетске бановине, (наставак „Службеног гласника Зетске Бановине“) 1931—1941.*

Summary

SPORTS ACTIVITIES IN HERCEG-NOVI AND THE SURROUNDING AREA TILL 1941,

Mr Novak JOVANOVIĆ

In Herceg-Novi organized sports activities began only after World War I. Between the two Wars the most popular were football and water sports, from time to time chess, mountain — eering, tennis and boxing.

Important contribution to the development of sports and games was made by the Russian emigrants who came by the ship the «Herson» immediately after the War and stayed for some time leaving gradually for other countries; then there came the footballers serving here as soldiers (some of them well known members of the national team); the growth of sports activities was also supported by the sailors of the British Royal Navy from the ships visiting Boka at the time. They played matches with the local teams, in particular waterpolo.

The first football club was established in 1919 («Primorje» of Igalo); it stopped its activity in 1922, but the very same year the lovers of football founded youth sports club «Igalo». Somewhat later Herceg-Novi got the «Amateur» (a school club) then the «Građanski» (of which very little is known), the «Jedinstvo», once more the «Primorje», followed by the «Obilić» (of Zelenika) it is said it was called «Obalac», then the «Hajduk», «Mladost», «Željczničar». These early clubs were not officially registered (the clubs were to be registered with the regional Soccer Association in Split and after 1931 in Cetinje. (They would frequently stop working and start their activity again. For instance the «Igalo» was founded on 6th Dec. 1929, for the second time.

Football teams from the area of Herceg-Novi competed at Cetinje Subleague, that is at Coast Subleague (Boka Kotorska) after it was established in 1933. It went on that way, with certain breaks, up to World War II.

Yachting and rowing club the «Jadran» of Herceg-Novi was founded in 1922. It had middle class character and in 1926 stopped its activity due to the boycott of the progressive elements of the society, but in 1927 a swimming and waterpolo club of the same name was founded and it had success in national championships and later even in international competitions; in 1938 it was the champion of Serbia.

Just before the outbreak of the War it was decided to make Herceg-Novi the seat of a regional swimming association but the idea failed because of the War.

Chess was played even before World War I and the first competition was held in 1937.

The first box match was (according to the memory of the local people) in 1924. The first tennis club was established in 1935.

In the town and the whole area mountaineering and skiing were popular. Mountaineering and skiing club the «Subra» was founded in 1936.

In Herceg-Novi and the surrounding sports activities were widespread and the Communist Party and the League of Communist Youth of Yugoslavia had a remarkable influence on the sporting organizations. A great number of the members of the sporting organization. A great number of the members of the mentioned sporting organizations took part in the People's Liberation War and some of them were killed while the others are still playing active part in the social life of the town.